

מהיכן נובעת האתיקה?
מתוך "ליקוטי שמואל"
מלקט ועורך ש. אייזיקוביץ
eisikovits1@gmail.com

הגיליון מופיע באתר 'לדעת' וכן ניתן לקבלו לאימייל מדי שבוע על ידי שליחת בקשה. eisikovits1@gmail.com,

058-4852-443

אודה לכם אם תעבירו את העלון לאנשי הקשר שלכם או כתובות של מעוניינים בעלון. אשמח לקבל הערות מחכימות ובל"נ אשתדל להתייחס אליהם. גם רשות להדפיס / לחלק / להעתיק / לשמור. - בשעת הצורך הרשות נתונה לאמור מהדברים שבעלון אף שלא בשם אומרם. אך הבא להדפיס וידפיס בשם אומרם. יביא גאולה לעולם. כמו כן יש אפשרות לקבל כל עלון בכל שפה כמעט שתרצו בתרגום של ווארד.

מהיכן נובעת האתיקה?

האם יש מוסר אבסולוטי?

לוי ברקמן

האם עלינו לשבט אנשים? האם יש דבר כזה חיים שלא שווה לחיותם? מתי בסדר לצאת למלחמה? האם הטרור תמיד רע? האם נישואין בין בני אותו מין הם דבר פסול? האם ניתן אי-פעם להעניק לגיטימיות להפלות? רשימת הדילמות המוסריות של המאה ה-21 היא אינסופית. שאלת המפתח בהקשר זה היא, איך אנו משיבים על הדילמות האתיות הללו ועל בסיס אלו דעות קדומות? אכן, זוהי שאלה שהעסיקה אפילו את ראשוני הפילוסופים.

בפילוסופיה המערבית קיימות באופן כללי שלוש השקפות באשר למקורות האתיקה. ראשית כל, ישנה "תיאורית האתיקה של צו הא-ל", הגורסת שהאתיקה מקורה בא-ל – וכי מה שמצווה הא-ל הוא טוב ומוסרי באופן שרירותי. טיעון-הנגד להשקפה זו, גורס שהשקפה זו מובילה לאבסורד, שכן הא-ל יכול, באופן תיאורטי, לצוות שניאוף הוא דבר מוסרי. אם טוענים כי אלוקים לא יכול לעשות זאת, אזי יש בכך משום הודאה כי אמות המידה המוסריות נקבעות על ידי דבר-מה המצוי מחוץ לא-ל.¹

לאחר תיאורית האתיקה של צו הא-ל מגיעה "תיאורית הצורות" של אפלטון, הטוענת שקיימת "צורה" עצמאית מחוץ להא-ל, היא אמת-מידה מוחלטת למוסר ולאתיקה.

הבעיה כאן היא, שאמת-מידה זו לא נתגלתה מעולם בפני עולם המרחב והזמן, ולכן אדם לא יכול להיות בטוח אף פעם שהוא אכן הגיע לאמת-מידה מוסרית מוחלטת זו. לכן אנו עומדים בפני הדילמה המקורית: מה מוסרי? מה אתי?

ההשקפה השלישית טוענת כי כל ידע הוא יחסי לאינדיבידואל, ובמקרה זה לא יכולה להיות מוסריות מוחלטת. כל אמות-המידה האתיות הן יחסיות לנסיבות, לאנשים ולתרבויות גם השקפה זו היא בעייתית, שכן אם לוקחים אותה למסקנה ההגיונית המתבקשת ממנה, לא קיימת אתיקה כלל².

קיים בתורה פסוק אניגמטי שכמדומה מתייחס ישירות לזוויכוח זה. א-לוקים אומר למשה, "דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו כי קדוש אני ה' א-לוקיכם"³. המצווה "קדושים תהיו" מעוררת מחלוקת בין הפרשנים. יש המחזיקים בדעה כי פירוש הדבר שאדם צריך להיזהר במיוחד בענייני מוסר מיני⁴ אחרים, בהסבירם את השקפתם על התלמוד, גורסים כי המצווה הזו מתייחסת לצורך להישאר במשמעת עצמית אפילו בעניינים שאינם נוגעים לאיסור מן התורה. בהתאם לכך, "קדושים תהיו" מפצירה באדם להיות תמיד ממושמע וסגפן בנוגע להנאות חומריות.⁵ מעניין לציין, כי פירוש זה לפסוק זהה להשקפתו של אריסטו על האופן שבו צריך לקבוע את התנהגותו האתית של האדם.

"קדושים תהיו כי קדוש אני ה' א-לוקיכם" – משפט זה עשוי להיראות כטיעון די עמום להתנהגות אתית, אך למעשה, הוא מגלם בתוכו הסבר עמוק מאוד ביחס למקורות האתיקה. א-לוקים ברא את האדם "בצלמו"⁶. על-פי חכמי תורת הקבלה, פסוק זה מציין כי לא-לוקים יש "תכונות" (מידות או ספירות). במערכת הקבלה קיימות עשר מידות כאלה, ששלוש מהן בתחום השכלי ושבע – בתחום הרגשי. עם זאת, יש לציין כי התכונות הא-לוקיות הן מושלמות ושונות בהרבה מן התכונות של בני-האדם. הצורה המושלמת, מי שנושא את צווי המוסר המושלמים – שאותו ראה אפלטון כמצוי מחוץ לא-ל – מקורו למעשה בתוך א-לוקים עצמו. הא-ל מגלה כי חוקי האתיקה הכתובים בתורה אינם רק חוקים מוסריים יחסיים, או ניתוח שכלתני של הטבע האנושי, המוביל לניחושים מושכלים באשר למה מוסרי ומה לא.⁷ אלא שחוקי האתיקה

הנמצאים בתורה הם גילוי א-לוקי של אותה צורה שמימית מושלמת המהווה פרדיגמה להתנהגות אנושית מוסרית. אכן, לא קיימת דרך בטוחה יותר להיות בטוחים במה מוסרי ומה לא, מאשר שמישהו הנושא את דגל ההתנהגות המוסרית יגלה לנו מה מוסרי.

לכן, כשאנו ניצבים בפני הדילמות המוסריות העצומות של המאה ה-21, ישנו מקום אחד בלבד שאליו אפשר לפנות לקבלת התשובות: לתורה, המהווה התגלמות הצורה המושלמת, שהיא מקור האתיקה והמוסר.

הערות שוליים

[1.](#)
ביחס לכך, ראו את "דילמת אויטיפרו" המצויה בחיבורו של אפלטון "ימיו האחרונים של סוקרטס".

[2.](#)
לתקציר מצוין של השקפות אלה ביתר פירוט, תוכלו לפנות לספרם של פטר ורדי ופטר גרוש "חידת האתיקה. (The Puzzle of Ethics)".

[3.](#)
ויקרא יט, ב.

[4.](#)
רש"י.

[5.](#)
הרמב"ן.

[6.](#)
בראשית א, כו-כז.

[7.](#)
דבר זה ידוע כ"גישת חוקי הטבע למוסר" של תומס אקווינס.

לוי ברקמן